

מתווה טראמפ וטביעות האצבע של נתניהו

שאול אריאלי, הארץ 24 ביוני 2018

<https://www.haaretz.co.il/opinions/.premium-1.6200166>

טביעות האצבעות של נתניהו ב"מתווה טראמפ", ההולך ומתגבש בימים אלו, בלתי ניתנות להסתרה. קל ליפול בשבי הזהות בין עמדות נתניהו להצעה האמריקאית הצפויה - אך זוהי כניעה אופיינית לטוטליטריות של העכשווי. אין בעמדותיו של נתניהו אלא חזרה על עמדות ישראל שהוצגו מאז 1967 ביחס לעתיד הגדה המערבית. אך בעוד שרובן נשחקו כעמדות פתיחה והותאמו למרחב ההסכמה האפשרי בכדי להגיע לפשרה היסטורית, הרי שנתניהו עיקש ב-25 השנים האחרונות בעמדותיו, שלא רק מונעות את יישובו של הסכסוך, אלא גם מסיגות לאחור את ההתקדמות שהשיגו קודמיו.

על פי המסתמן ממקורות שונים, "הדיל האולטימטיבי" של טראמפ יכלול את העיקרים הבאים: ירושלים המאוחדת כבירת ישראל (תוך "ויתור" ישראלי על ארבע-חמש שכונות שמחוץ למכשול ההפרדה), כפי שנתניהו התחייב בבחירות 2015 ("אנחנו נשמור לעד על ירושלים מאוחדת בריבונות ישראל"). בקעת הירדן תישאר תחת שליטת ישראל כפי שהכריז נתניהו באוקטובר 2017 ("בקעת הירדן תמיד תהיה חלק ממדינת ישראל, נמשיך ליישב אותה"). מספר גושי היישובים הישראליים יעלה ויתפח, כפי שהבטיח נתניהו לשריו ביוני 2011 ("הגושים של השמאל הלאומי זה לא הגושים שלי"). בנושא הביטחון אומצה עמדת נתניהו, שהוצגה בנאומו בכנס סבן בדצמבר 2015 ("הפתרון היחיד לסכסוך הישראלי-פלסטיני הוא הקמת מדינה פלסטינית מפורזת"), ופליטים פלסטינים לא ישובו כלל לישראל, כפי שהצהיר נתניהו בנאום בר-אילן ב-2009 ("בעיית הפליטים הפלסטינים חייבת להיפתר מחוץ לגבולות ישראל").

הראשון לאחר מלחמת ששת הימים שביקש ליישב את הסכסוך עם הפלסטינים שלא באמצעות מדינות ערב היה השר יגאל אלון. בדיוני ממשלת אשכול הוא התנגד לאופציה הירדנית וטען: "השתעשענו עם בית ההאשמים, ושילמנו בעד זה ביוקר. אני חושש שזה חוזר מחדש. הדבר האחרון זה החזרת אינץ' אחד של הגדה המערבית (לירדן)". אלון הציע מדינה פלסטינית בגדה המערבית,

ללא גבול חיצוני שבו תשלוט ישראל. "אני לוקח אפשרות מקסימלית. לא קנטון, לא חבל אוטונומי, אלא מדינה ערבית עצמאית מוסכמת בינינו וביניהם במובלעת המוקפת טריטוריה ישראלית... אפילו עצמאית במדיניות החוץ שלה". ירושלים המאוחדת שרק נוצרה תישאר בירת ישראל, עזה תסופח לישראל מיד לאחר שפליטיה ייושבו מחוץ לארץ ישראל, כפי שאחת ההצעות של שר הביטחון דיין גרסה: "לוקחים ומיישבים אותם במזרח ירדן."

שני היה ראש הממשלה מנחם בגין שחתם עם נשיא מצרים, אנואר סאדאת, בקמפ דייוויד 1978, על הסכם המסגרת לאוטונומיה פלסטינית, שעיקריו זהים לחלוטין להסכם אוסלו שנחתם ב-1993. בגין אמנם טען שבגמר תקופת הביניים של האוטונומיה הפלסטינית הוא יתבע לספחה לישראל, אך בדיון שהתקיים בממשלה ב-18 ביוני 1967, כשבוע לאחר מלחמת ששת הימים, הוא התנגד לרעיון של אוטונומיה בטענה ההגיונית כי "המושג של אוטונומיה מוליך למדינה פלשתינאית בהיגיון הברזל של הדברים (...). אם אנחנו אומרים אוטונומיה, זו הזמנה למדינה פלשתינאית ערבית-עצמאית. אופייני הוא כיצד הגויים יבינו זאת."

בנאומו של יצחק רבין באוקטובר 1995 הוצגה תפיסתו את הסדר הקבע עם הפלסטינים, שיוזמת טראמפ תואמת לו כמו כפפה ליד: "את פתרון הקבע אנו רואים במסגרת שטח מדינת ישראל שיכלול את מרבית שטחה של ארץ ישראל... ולצדה ישות פלסטינית... שהיא פחות ממדינה... גבולות מדינת ישראל, לעת פתרון הקבע, יהיו מעבר לקווים שהיו קיימים לפני מלחמת ששת הימים... בראש ובראשונה ירושלים מאוחדת, שתכלול גם את מעלה אדומים ואת גבעת זאב כבירת ישראל (...). גבול הביטחון יוצב בבקעת הירדן... (וגם) שינויים שיכללו את צירוף גוש עציון, אפרת, ביתר ויישובים אחרים שרובם נמצאים מזרחית למה שהיה הקו הירוק (...). וגושי יישובים."

יחד עם זאת יש לזכור כי רבין ניסה אז לאשר בכנסת את הסכם הביניים על חודו של קול. חשובה מכך היא העובדה שגישתו של רבין היתה הדרגתית, ויש להניח כי הבין את המחירים הנדרשים ליישובו של ההסכם, כפי שכתב: "אני מעדיף הסדרי ביניים, עם תקופת מבחן בין שלב לשלב, על פי הניסיון להתקדם בבת אחת להסדר כולל", וכן ש"מעבר לשלום אמיתי הוא תהליך ולא אקט חד פעמי". אך הירצחו חודש מאוחר יותר על ידי יהודי קנאי, מנעה ממנו לקיים כל מו"מ על הסדר הקבע.

נתניהו שנבחר ב-1996 פירסם כבר ב-1995 כי "תוכנית האוטונומיה תחת שליטת ישראל היא החלופה היחידה למניעת הסכנות הללו, הצפונות בתוכנית 'השלום' של הסכם אוסלו". הוא ניהל קרב נסיגה והשהיה מוצלח ביותר נגד הסכמי אוסלו, ושילם בעד כך בהעברת חברון ב-1997 ושטחי C נוספים על פי "מזכר וואי" ב-1998, כפי שהסביר בביקורו בביתה של משפחה שכולה במהלך האינתיפאדה השנייה. באותה שנה הצליח נתניהו, בתרגיל פוליטי זול, לאשר בממשלה את "מפת האינטרסים הלאומיים" שישראל לא תוותר עליהם בהסדר קבע, שנפרשו על פני כמחצית משטח הגדה המערבית.

אהוד ברק הציע בקמפ דייוויד 2000 הצעה דומה מאוד למתואר בנאומו של רבין ב-1995: "שטח של לא פחות מ-11% (הכולל את בקעת הירדן והגבול החיצוני), שבו גרים 80% מהמתנחלים, יסופח לישראל, בנוסף לא נעביר שטח ריבוני ישראלי (לא תתקיים החלפת שטחים)... למשך שנים ספורות ישראל תשלוט על כרבע מבקעת הירדן, כדי להבטיח שליטה במעברים בין ירדן לפלסטין". בירושלים הסתפק בלהציע לקלינטון כי "בעיר העתיקה ערפאת יקבל ריבונות על הרובע המוסלמי ועל כנסיית הקבר הקדוש... אפשר גם את הרובע הנוצרי" ואת הכפרים הפלסטינים שסופחו לישראל ב-1967 ללא ירושלים המזרחית.

ברק שינה את עמדתו, ובטאבה 2001 דיבר במושגים אחרים, לאחר שאימץ את הצעת קלינטון מדצמבר 2000. ההצעה הישראלית דיברה על סיפוח 6% אחוזים מהגדה המערבית, חלוקת מזרח ירושלים, פירוז המדינה הפלסטינית וחזרת הפליטים הפלסטינים אליה.

אהוד אולמרט המשיך את השינוי, ובתהליך אנאפוליס השלים אותו לכדי פרמטרים מוסכמים עם הפלסטינים להסכם קבע שעיקרם: קווי '67 וחילופי שטחים מוסכמים, חלוקת מזרח ירושלים לשתיה בירות, מדינה פלסטינית מפורזת ויישוב סוגיית הפליטים על ידי שיבתם למדינת פלסטין בעיקר. בנקודה בה נפסק המו"מ, בשלהי 2008, הציעו הפלסטינים חילופי שטחים בין 1.9% ל-4% בהם ניתן לשמור בבתיים ולספח לישראל 63-80 אחוז מהישראלים; סיפוח השכונות היהודיות בירושלים (למעט הר חומה), הכותל המערבי, הרובע היהודי, חצי מהרובע הארמני ויתרת הר ציון לישראל; מדינה מפורזת ושיבת 80-100 אלף פליטים לישראל.

נתניהו, שחזר ונבחר, הסיג לאחור את ההתקדמות במכה אחת. נאום בר-אילן הכוזב ביוני 2009, שהפיח תקווה בלב רבים שלא טרחו לרדת לפרטיו, זכה לפרשנות הטובה ביותר מאביו של ראש הממשלה, בן ציון נתניהו, שאמר חודש מאוחר יותר: "בנימין לא תומך במדינה פלסטינית, אלא רק בתנאים שהערבים לא יקבלו לעולם. שמעתי זאת ממנו". בהמשך קבע בנו שירושלים לא תעמוד למו"מ וקווי '67 לא ישמשו כבסיס לחילופי השטחים, ובראיון ב-2015 הצהיר כי "בתנאים שהם רוצים כרגע, מדינה פלסטינית אינה באה בחשבון."

נראה שטראמפ בחר להתעלם מההתקדמות שהושגה במהלך המשאים ומתנים בקמפ דייוויד, בטאבה ובאנאפוליס, כפי שג'ייסון גרינבלט בטח דאג להציג לו ולג'ארד קושנר, וכפי שסיכם את שליחותו שר החוץ היוצא ג'ון קרי בנאום סגור בדובאי בשנה שעברה: "חייבים רצון על מנת לעשות שלום. אולמרט, ברק, רבין ופרס הצביעו על דרכים לעשותו אותו". טראמפ מתעלם ממה שהמשיך ואמר קרי: "לישראל אין מנהיגים שרוצים לעשות שלום... רוב חברי הקבינט של ממשלת ישראל הנוכחית הכריזו בפומבי שהם לעולם לא יהיו בעד מדינה פלסטינית", ומבקש לגייס את ממשלת ישראל באמצעות הצעה בלתי קבילה, פרי משנתו האילוזית של השגריר דייוויד פרידמן. ליישוב הסכסוך הישראלי-פלסטיני נדרשים ללא ספק מתווכים, ושני צדדים שמעוניינים בפתרון. ההצעה האמריקאית, באם תהיה כזאת, תהיה בחזקת "שמן על המדורה" ותדחוף את שני הצדדים להתבצר בעמדותיהם. הפלסטינים ידחו אותה על הסף וממשלת ישראל תנצל זאת עד תום "להוכיח" כי אין פרטנר. לפיכך, לא נותר לציבור הישראלי והפלסטיני אלא לקוות שטראמפ יציג הצעה הוגנת, המבוססת על המשאים ומתנים, בדומה להצעות קודמות של נשיאי ארה"ב - קרט, קלינטון ובוש הבן - או שישמור את הצעותיו לעצמו.